

ARJAN PLAISIER

Overvloed en overgave
Een caleidoscopisch geloofsboek

Tweede druk

Uitgeverij Boekencentrum, Zoetermeer

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk Forest Stewardship Council (FSC) draagt. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid. Ook is het papier 100% chloor- en zwavelvrij gebleekt.

www.uitgeverijboekencentrum.nl

Vormgeving omslag: Marion Rosendahl
Opmaak binnenwerk: ZetProducties, Haarlem

ISBN 978 90 239 2678 8

NUR 700

Tweede druk 2014

© 2013 Uitgeverij Boekencentrum, Zoetermeer

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

1 Inleiding

Volgens de literatuurwetenschap zijn er drie hoofdvormen van literatuur, te weten epiek, lyriek en dramatiek. Daarnaast wordt didactiek nog wel eens als vierde hoofdvorm genoemd. De *epiek* is verhalend. Een epos vertelt veelal een fundamenteel en omvattend *verhaal*. Niet alleen over wat was, over de loop van de dingen in het verleden. Het werpt ook licht op de werkelijkheid hier en nu. Het is een groot verhaal waarin mensen en soms een hele beschaving zich herkennen. De *lyriek* vertelt niet zozeer een verhaal met een begin en een einde, maar vertolkt een stemming, *een gevoel*, en roept ook stemming en gevoel op. Ook lyriek gaat ergens over, het vertelt een verhaal en raakt aan de werkelijkheid, maar het let daarbij meer op de binnenkant, het hart, de emotie. *Dramatiek* heeft betrekking op drama's. Daarin staat een *handeling* centraal. Deze handeling scheidt de spanning die een drama nodig heeft. Er zijn meerdere spelers, en de interactie tussen die spelers maakt het karakter van het drama uit. Drama's voeren niet zomaar wat op, maar ze betrekken de toeschouwer bij wat zich op de toneelvloer afspeelt. Die moet zich in een drama kunnen herkennen. *Didactiek* ten slotte is die vorm van literatuur die bedoeld is om kennis over te dragen, en dat in een min of meer systematische of schoolse vorm.

Ik kies deze vormen van literatuur als insteek om iets duidelijk te maken over de openbaring van God. Wij zouden over God niets kunnen zeggen of weten als God altijd zou zwijgen. We zouden geen ervaring van God hebben als God niets van zich zou laten merken. Zonder openbaring is God een gesloten boek. Ik geloof dat God zich wel openbaart en dat Hij dat vooral doet door taal. In het begin was het *Woord*. Dat Woord heeft zich uitgesproken en is vertolkt door dichters, verhalenschrijvers, profeten en leraars. Het Woord heeft geklonken als levende stem en is neergeslagen in schrift. Daarom is 'de heilige Schrift', de Bijbel, onmisbaar voor het verstaan van God. In de Bijbel komen al die taalstemmen en

de daarmee gegeven soorten taal terug. De Bijbel is een boek met vele genres. Het is niet toevallig dat we de hoofdvormen van de literatuur in de Bijbel tegenkomen. Ze zijn alle vier nodig om iets van God te laten begrijpen. Elk van deze hoofdvormen laat Gods openbaring op een eigen manier uitkomen. Er is er niet één die een monopolie heeft. God openbaart zich door het epos, de lyriek, het drama en de leer.

Geloofsboeken zijn gewoonlijk didactisch van aard. Ze leggen min of meer ordelijk uit wat de inhoud van het geloof is. Veel leerboeken volgen de orde van een belijdenis, bijvoorbeeld de Apostolische Geloofsbelijdenis. Er zijn geloofsboeken die de vorm hebben van een catechismus, een soort inleiding in de geloofsleer, geschreven in proza. Uiteraard kunnen er ook heel andere indelingen en ordeningen gekozen worden. Het aantal varianten is oneindig.

Er is niets tegen het didactische, integendeel. Het christelijk geloof is niet een esoterische geheimleer waarover je publiekelijk niet kunt spreken. Het laat zich uitleggen voor verschillende doelgroepen. Daarom ligt het voor de hand een logische orde te kiezen die de vorm heeft van een betoog of onderwijzing. De didactische orde is bijna zo oud als het christendom, en het is niet verwonderlijk dat deze genoeg potentie heeft om elke keer weer het leven te vernieuwen. Steeds zullen er weer nieuwe geloofsboeken geschreven worden, voor beginners, gevorderden en ingewijden: dogmatieken, catechismussen, inleidingen op het christelijk geloof, meer of minder spiritueel van aard, van alle kleur en smaak en voor elk wat wils.

In de vertolking van het christelijk geloof kan het echter ook helpen om meer te letten op de andere literaire hoofdvormen en de vraag te stellen welk licht deze op de openbaring van God werpen. Ik meen dat deze vormen in de overdracht en de vertolking van het christelijk geloof zelfs oorspronkelijker zijn dan de didactische delen, en dat de didactiek het voor een groot deel moet hebben van die andere hoofdvormen. Dat wordt duidelijk zichtbaar in de Bijbel. De Bijbel vertelt een groot verhaal. De Bijbel is voor

belangrijke delen lyrisch. En de Bijbel bevat vele kleine dramastukken, ook al zijn deze niet in de 'zuivere' dramavorm gegoten (hoewel het boek Job in de buurt komt). De Bijbel kan zelfs in zijn geheel als dramastuk worden beschouwd.

Wat levert een reflectie op die drie hoofdvormen op? Wat is het grote verhaal van de Bijbel? Welke gevoelens worden aangesproken en opgeroepen? Hoe ziet het drama van God en mensen eruit? Ik ben ervan overtuigd dat antwoorden op deze vragen veel opleveren aan licht en verlichting over God en zijn openbaring, en dat ze een verrassend beeld geven van de interactie tussen God en mens. Ik denk ook dat de existentiële betekenis van het geloof in God en de levende werkelijkheid van dit geloof uit de verf komen door deze drie hoofdvormen als sleutels te kiezen in een beschouwing over de openbaring van God. Ik zal deze vormen beschrijven en er vervolgens wat opmerkingen bij plaatsen. Overigens zal ik niet nalaten de didactiek een bescheiden vierde plaats in dit boek te geven.

2 Epiek

HET GROTE VERHAAL

Wij zitten in een groot verhaal. Het is het verhaal van hemel en aarde dat zich ontrolt van het begin tot het einde. Dat is werkelijk een groot verhaal, en gelukkig maar. We kunnen niet alleen leven van de kleine verhalen en de dingen van de dag, en evenmin van die van al onze levensdagen bij elkaar. Ook al voelen we ons misschien een eendagsvlinder, toch hebben we meer nodig dan de maat van één dag om onze vleugels te kunnen uitslaan. Ons eigen verhaal ontvouwt zich pas werkelijk in een groot verhaal. Natuurlijk leven we ons eigen kleine en unieke verhaal. Het is een verhaal dat soms amper na te vertellen valt, zo onoverzichtelijk is het, zo vol met keuzes en breukvlakken, een verhaal waarvan voor ons gevoel soms kop noch staart zit en dat ons dan weer deze, dan weer die kant op brengt. Het is eerder een hedendaagse film dan een klassieke roman. Juist dan is het goed om te weten dat dit kleine verhaal geweven is op het raamwerk van een groot verhaal, een doorgaand verhaal dat loopt van ‘in den beginne’ tot aan ‘het einde der tijden’.

Wie vertellen zo'n groot verhaal? Profeten en apostelen. De christelijke traditie. De Bijbel. En in de *slipstream* hiervan mensen van vandaag. Het is verteld en het wordt herverteld, in alle tongen en talen. Het komt tot ons in het mozaïek van de Bijbel. We lezen het in de taal van de mythedichters, van historieschrijvers en van evangelisten. Epiek staat voor ‘het grote verhaal’. Dit grote verhaal van de Bijbel is een verhaal over de grote dingen van het leven, het is een verhaal met een hoge boog waaronder het leven past van mensen en volkeren. Het is ook een verhaal dat bij machte is geweest en nog bij machte is mensen, mensengemeenschappen en culturen te stempelen.

HET GROTE VERHAAL VOORBIJ?

Volgens sommige vertegenwoordigers van het postmodernisme is de tijd van de grote verhalen definitief voorbij. Wat rest zijn de

kleine, persoonlijke verhalen, als losse fragmenten die geen geheel vormen en dat ook niet moeten doen. Het leven is een fragment. We moeten er het beste van maken, zonder ons het hoofd te breken over wat onze pet te boven gaat. We moeten meer bezig zijn met ons kleine verhaal en de kleine verhalen van anderen, die ons soms als diamantjes toevallen. Grote verhalen zijn te grote schoenen waarop we niet kunnen lopen. Grote verhalen zijn bovendien gevaarlijk, ze manipuleren, ze drukken neer en ze frustreren de ontelbaar vele kleine verhalen.

Wat dat laatste betreft: ongetwijfeld zijn er grote verhalen die dat doen, en ongetwijfeld lopen we met alle grote verhalen het risico dat dit gebeurt. Noodzakelijk is dit echter niet. Het grote verhaal vertelt over het vanwaar en het waarheen, het waartoe en het waarom. In dat grote verhaal speelt zich mijn kleine verhaal af. Het hoeft er zeker niet minder authentiek, uniek of avontuurlijk van te worden, integendeel. Juist het grote verhaal geeft mijn kleine verhaal een bedding en een klankbodem die het er alleen maar unieker en avontuurlijker op maakt. Zonder het grote verhaal komt het kleine algauw in ademnood. Omgekeerd ademt het kleine verhaal vrijer in het grote.

Er zijn veel grote verhalen. De grote religies vertellen allemaal een groot verhaal, soms parallel aan elkaar, soms ook tegengesteld. De grote filosofieën uit het verleden deden hetzelfde. Soms grepen ze daarbij ook letterlijk naar de stijlfiguur van het epos. De Verlichting heeft het gedaan, de Romantiek deed het. Ideologieën doen het, of ze nu nationalistisch of kosmopolitisch zijn. Het darwinisme is een groot verhaal, evenals het marxisme. Zelfs sommige vormen van nihilisme zijn het, zoals de versie van Nietzsche, al slagen ze er niet altijd in een echt epos te vertellen. Zolang we mensen blijven en ons de vraag blijven stellen wie we zijn, waartoe we leven en wat onze bestemming is, zullen ze verteld worden. We ontkomen er niet aan. Het ene grote verhaal verschilt aanmerkelijk van het andere. De grote verhalen spreken elkaar soms grondig tegen. Ze kunnen niet allemaal tegelijk waar zijn. Ik geloof dat het ene verhaal beter voor de mens is dan het andere. Ik geloof dat het bijbelse epos pas echt heilzaam is. Maar hoe dan ook,

de idee dat het grote verhaal heeft afgedaan is niet houdbaar. Die idee maakt het menselijk leven onbeduidend en doet de beschaving wegwijnen.

THE LORD OF THE RINGS ALS NAGALM

De christelijke traditie vertelt een groot verhaal. Het wordt op vele wijzen verteld en het kent vele varianten. Het wordt vanuit verschillende perspectieven belicht, er worden verschillende accenten gezet, en toch heeft het een profiel dat het onderscheidt van andere grote verhalen. Het is een verhaal dat zo sterk is dat het nagalmt in vele andere verhalen.

Soms brengt juist zo'n nagalm het oorspronkelijke grote verhaal weer in herinnering. Mij overkwam dat bij het lezen van *The Lord of the Rings*. Daar wordt het grote verhaal verteld van Midden-Aarde. Midden-Aarde wordt bedreigd door Sauron, de vorst van Mordor, die er als een sinistere geest op uit is alles in zijn macht te krijgen. Hij is op zoek naar de ene ring die hem, wanneer deze hem in handen valt, alle macht zal geven. Met name over de mensen wil hij regeren, en over de stad van de mensen en hun vorst. De wereld hoort echter niet thuis in de macht van Sauron, de wereld is goed, zo goed als het leven in de Gouw, een provincie waar het nederige Hobbitvolk woont. De wereld is een goede creatie, een goed idee, maar wel breekbaar en uitermate gevaarlijk. Boze geesten kunnen er binnendringen en alles kapotmaken. Boze geesten zijn er werkzaam en dreigen alles in duisternis te doen ondergaan.

In het boek wordt verteld hoe Midden-Aarde wordt gered van de boze machten, vooral door de inzet van de hobbits Frodo en Sam. Het is een adembenemend spannend verhaal waarin het lot van Midden-Aarde aan een zijden draadje hangt, maar uiteindelijk wordt de macht der duisternis verslagen en verschijnt de ware vorst van de mensen, waarmee een (tijdelijke) heilstijd aanbreekt. Zoals gezegd, dit verhaal van Tolkien is een nagalm van het verhaal van de Bijbel. "The old and the new testament are the great code of Art."¹ Tolkien wist zich, als belijdend rooms-katholiek, zelf

---

1 William Blake, *Poetry and Prose*, Virginia 2001, 271.

schatplichtig aan de Bijbel. Hij wist van het verhaal van een goede schepping, een strijd tussen goed en kwaad, de redding van de wereld door de nederige man van Nazaret, en de hoop op het aanbreken van de heilstijd. Zijn verhaal is een echo van dit verhaal.

Het mooie is dat hoofdrolspelers zich bewust zijn dat ze in het grote verhaal zijn vervat. Het is niet een verhaal over hun hoofd heen, maar een verhaal waar ze in zitten. Ze bedenken het niet, maar ze komen er wel in voor. De hobbit Sam zegt: ‘Lieve help, wat een idee dat wij nog in datzelfde verhaal zitten. Het gaat maar door. Komt er nooit een einde aan de grote verhalen?’² De geschiedenis waar Sam en Frodo in zitten, wordt op een of andere manier voor henzelf doorzichtig vanuit een oud basisverhaal. En omgekeerd wordt het basisverhaal steeds geactualiseerd. Frodo antwoordt op Sams opmerking: ‘Nee, zij eindigen nooit als verhalen, maar de mensen erin komen en gaan wanneer hun rol is uitgespeeld.’³

Het grote verhaal dat de Bijbel vertelt, is evenmin een verhaal over de hoofden heen. Het is een verhaal waar we zelf in zitten. Dat maakt ons leven zo enerverend. Het verhaal is niet af, het gaat door. Er is wel een plot, en we mogen weten welke kant het op gaat, maar tegelijk gebeurt het ook, hier en nu. Het grote verhaal is daarom evenmin een verhaal dat alles vertelt. Het is een verhaal dat wel groots is, maar niet buiten de oevers treedt. Het heeft te maken met hemelhoge dimensies, en het daalt af in de krochten van het menselijk bestaan, maar het is tegelijk sober en open. Het laat ruimte voor het unieke menselijke levenslot. Het slaat het leven niet plat en dwingt het levensverhaal niet in een sjabloon. Het is niet zo overheersend dat ons leven al in een doosje zit voor het is begonnen. Bovendien doet *mijn* verhaal ertoe en staat het grote verhaal niet onverschillig ten opzichte van mijn kleine verhaal. Tegelijk is het voor mij en mijn kleine verhaal ook bevrijdend ingesponnen te zijn in het grote verhaal van God en deze wereld.

---

2 J.R.R. Tolkien, (Ned. vert.) *In de ban van de ring*, Utrecht 1956, 923.

3 A.w., 924.

HET GROTE VERHAAL IN EEN NOTENDOP

Zoals gezegd: het grote verhaal van de christelijke traditie is een verhaal dat steeds opnieuw wordt verteld en vertolkt. Ik doe bij deze ook een poging en vertel het verhaal in een notendop. Ik luister daarbij naar de Bijbel, en laat me op de goede weg zetten door het resumé van het credo.

Het begint bij het begin. ‘In den beginne schiep God de hemel en de aarde.’ Dat is misschien wel de meest raadselachtige zin die bestaat. Daarom heb ik bewust het wat ouderwetse ‘beginne’ van de Statenvertaling gebruikt. In den beginne: welk begin? Wanneer was dat? En dan dat grote woord: ‘God schiep’. God, de Eeuwige, is van eeuwigheid tot eeuwigheid. Dan, door iets raadselachtigs (‘scheppen’), is er een hemel en een aarde. De eeuwige God is daarna nog steeds de eeuwige God, maar nu is er ook een hemel en een aarde, en God is nu ook de God van de hemel en de aarde. Wat gaat daarmee gebeuren? Welke bedoeling heeft God ermee?

Met ‘grote stappen, gauw thuis’ wordt het verhaal van de aarde verteld. Na zes dagen is er een groene planeet, omkranst door zon en maan en sterren die zich alle buigen voor dit koningskind. Groen is de aarde, omzoomd door water, omgeven door lucht. Het wemelt van leven, vogels met vleugels in de lucht, vissen met vinnen in het water, en dieren en mensen op de vaste grond. Het wordt verteld in oertaal, gecomponeerd op een refrein, en in de maat van zeven dagen gezet. Door het onmetelijke heelal (zeggen we in weer heel andere taal) suist een stukje steen, maar het is een edelsteen, het is de parel van grote waarde, uit Gods gedachten ontsprongen, aan Gods vinger ontvonkt, en door God goed bevonden. Hemel en aarde zijn niet God, maar het kleed waarin God verschijnt, een kleed waaruit – om met een apostel te spreken – de eeuwigheid en goddelijkheid van God zelf te lezen valt (Rom. 1:19), zo diep is het, zo groots, met geen wetenschap of

verstand helemaal te peilen. Dat is het begin van een verhaal, waarin we al gelijk een liefdesgeschiedenis vermoeden. 'En God zag dat het goed was' (Gen. 1:10). '(...) op die dag rustte hij van het werk dat hij gedaan had' (Gen. 2:2), om te verkeren met de dieren in de hof en met de mens in het midden van de hof.

God schiep. Het raadselwoord aan het begin. We zullen het niet begrijpen. Maar zonder dit woord zullen we niets begrijpen. Dit is de A van het grote ABC. Maar na A volgt B. Schepping is opmaat, en nu gaat het verhaal verder. Er is een hemel en een aarde en daarop zijn wezens. Niet als een schilderij van verf, want ze bewegen, ze leven. En midden onder al het leven, van golfslag tot vis, van windvlaag tot vogel, van knispering in de struiken tot hoefslag op de aarde, beweegt de mens. Een nederig wezen, kwetsbaar en broos, een nietigheid op de nietige aarde, maar begiftigd met de Geest van God. Een wonderwezen, losgelaten door God en voortaan door geen definitie meer te vangen, een golf die is losgebroken uit een glazen zee en die nu voortrolt, verlangend naar de eeuwige stranden van de vrede Gods.

De mens, aarde uit aarde, leeft onder een open hemel. Maar het is niet goed dat de mens alleen is. Man en vrouw zal hij zijn, ouders en kinderen, gezelschap en metgezel, zo leeft de mens, in stam en volk, dorp en stad. Het is niet goed dat de mens alleen is, alleen wordt gelaten; hij moet leven 'voor het aangezicht van de HEER'. Het is evenmin goed dat de mens eeuwig recyclebaar is, organisch materiaal in een keten zonder begin of einde, een wezentje dat alleen maar opkomt, blinkt en verzinkt, om uiteindelijk weg te zinken in de afvalput van vergetelheid. De mens komt uit het paradijs en is bedoeld voor het paradijs.

Dat klinkt allemaal mooi, maar in het midden valt de leegte. De afgrond opent zich onder de voeten, in het

hart, tussen de mensen; een schaduw, een moord, een doodslag. Het geschapen leven kent de duizeling van de vrijheid. Toen de mens in deze afgrond keek, viel hij erin. Hier begint het eigenlijke verhaal pas echt. De schittering van een oerparadijs blijft achter als een teken van hoop, een melancholie, een sproke, een spraak, en nu begint de lange mars. Nu begint het verhaal van vervreemding, van afstand, van verlies, van zinsbegoocheling, van vals goud, van torens met blinkende toppen en fundamente die door en door verrot zijn. Een verhaal van menselijke moed en hoogmoed, vermogen en onvermogen, grootheid en ellende. Van de schitteringen van natuur en cultuur, van ijzer dat wordt gesmeed in het vuur, van liederen op de luit, maar ook van hersens die worden ingeslagen, van torens die te hoog reiken en ten val komen, van jammerklacht en miserere, van een gat in het hart en een leegte in de ziel.

Met dit verhaal begint echter tegelijk een ander, dat van een herder die zoekt naar een schaap dat uit de stal is geraakt, van een hartstochtelijk minnaar op zoek naar een verloren vrouw. Het is een riskant verhaal waarin niet alleen de mens, maar God zelf langs de afgrond loopt en de bodem van de afgrond bereikt. Het is het verhaal dat begint met Abraham, de aartsvader, en dat loopt over de smalle lijn van een bijzonder volk, Israël, als een touwbrug over de afgrond. Haalt deze brug de overkant? Wie het verhaal leest blijft het zich afvragen. En welke grootse en meeslepende gestalten er ook in voorkomen, gestalten als die van Mozes, David en Elia, de afgrond blijft gapen. Of is de touwbrug van meet af aan bedoeld om over de afgrond geslingerd te worden naar de andere kant, om daar vastgemaakt te worden? De andere kant waar Jezus verschijnt, de gestalte waarin de eeuwigheid de tijd raakt en de mensheid grond onder de voeten krijgt. Het is een bijzonder moment in het grote verhaal, het is de clou ervan. Het is niet voor niets van alle verhalen het beroemdste ge-

worden. We horen het met elk kerstfeest en elk paasfeest. Het is het verhaal van een eenvoudige geboorte, een kort en hevig leven, van liefde en verraad en liefde die sterker is dan verraad, bewezen door de dood aan een hard kruis. Het heeft duizenden echo's gekregen, het verhaal van een ontferming waarvoor nauwelijks woorden te vinden zijn, het verhaal van een liefde zo diep dat het maar afziet van superlatieven en tot ons komt in de eenvoud van de boeken van de evangelisten. 'Love divine, all loves excelling' (Wesley).

Waar loopt het op uit? Loopt het goed af? Heeft het verhaal een *happy end*? Hier moeten we ons realiseren dat we zelf in het verhaal zitten. Het is ook ons verhaal. We leven van de dag in de dag, geknoopt tussen wieg en graf, met onze keuzes, onze vrijheid en onvrijheid. De tranen van vandaag kunnen niet worden afgeveegd door de hand van morgen. We zijn geen toeschouwers. En toch, we zitten in een verhaal dat ons overstijgt. Dat ons vooruitsnelt. En onderweg krijgen we hints. De hint dat God alles zal zijn in allen. Dat de aarde niet zal worden bijgezet op de schroothoop van mislukte projecten. De sterkste hint is de naam in het midden van de tijd. Het grote verhaal is het sterke verhaal van de macht van Gods liefde, die schroot opraaft en vormt naar zijn beeld, het beeld van de God van liefde. Door de nacht van hel en dood heen zal een nieuw morgenrood ontwaken. Gods kostbare kinderen zullen niet eindigen in het zwijgen van een eeuwige nacht. Hemel en aarde, door water en vuur heen, zullen vuurvast en *waterproof* worden gemaakt. En de mens: hij zal God zien, van aangezicht tot aangezicht. Dat is het einde van een verhaal en het begin van een nieuw verhaal. Het grote verhaal gaat van het begin van alle begin tot het einde van alle einden. Het is een grote boog. Een hoge boog. Een boog waaronder menselijk leven mogelijk is, in de ontelbaar vele vervoeringen die het kent.

HET VERHAAL EN HET SPROOKJE

Dit grote verhaal (zo verteld, maar het is ook anders te spellen en te vertellen) kent wonderlijke woorden als schepping en heerlijkheid, goedheid en genade, verlangen en verlossing en vervulling. Er zijn andere grote verhalen met andere woorden. *Dit* grote verhaal doopt de werkelijkheid in *dit* licht. Een wonderlijk licht dat het leven tot een enerverend avontuur maakt. Je zou bijna zeggen: het verhaal spreekt de taal van het sprookje. Wie door de poort van het sprookje gaat, belandt in een betoverde wereld die het hart sneller laat kloppen. Dat is nog meer het geval als het gaat om de wereld volgens dit grote verhaal. Daarom is het beter te zeggen dat het sprookje een min of meer geslaagde weerspiegeling is van dit grote verhaal. Meer nog dan in het sprookje bewegen de mensen in dit grote verhaal zich in een wereld waar wonderlijke dingen gebeuren, een betoverde wereld. Het grote verhaal vertelt dat we leven in de creatie van een grote tovenaer die ons in een hoge, diepe, mysterieuze wereld heeft geplaatst en die ons opwacht aan het einde van een lange, lange weg.

Ook in de moderne wereld, die volgens sommige cultuurfilosofen een onttoverde wereld is, is deze tover gebleven. Misschien dat het moeilijker is om in de verschaalde wereld waarin wij leven deze tover gewaar te worden, maar wie zich ervoor openstelt en het durft te wagen, zal ervaren dat hij of zij niet te laat geboren is. Dit verhaal gaat door en heeft plaats voor laatgeborenen zoals wij, mensen van de eenentwintigste eeuw.

WELK LICHT VALT ER OP MENS EN WERELD?

Zoals gezegd: het grote verhaal is in de wereld gekomen door profeten en zieners, apostelen en evangelisten. Zij vertellen de geschiedenis van de daden van God. Het is opgebouwd uit heel verschillende steentjes. De taal van de mythe en de taal van de gelijkennis, de taal van de historie en de taal van de verbeelding. Maar met elkaar spellen ze dit grote verhaal. We vinden het in de Bijbel. We horen het verteld in de christelijke traditie. Of het verhaal klopt? Of we het kunnen geloven? Of het niet achterhaald is en daarom met de sprookjes bijgezet moet worden bij de kindertijd van de mensheid? Of het niet weerlegd is door 'de feiten'?

Ik vind dit niet zulke geslaagde vragen. Er is geen enkele reden het grote verhaal van de Bijbel in een fundamentalistisch keurslijf te persen. De Bijbel is niet een boek met harde, wetenschappelijk te verifiëren feiten. Daar is de Bijbel ook niet voor bedoeld. Wel is het een boek dat op de werkelijkheid slaat en daar de diepste betekenis van laat oplichten. Het is een groot verhaal dat openbaart waar het in het leven van ons om gaat. De vraag is daarbij niet of dit grote verhaal wel kan. Welke criteria moeten dat uitmaken? De vraag is of het licht dat door het grote verhaal op de mens valt, een licht is dat echt verlicht. De vraag is hoe het menselijk leven verschijnt in het licht van het grote verhaal. Welke horizon opent zich, welk verschiep doet zich voor, in welke hoogte en diepte verschijnt het menselijk leven, hoe leefbaar is het leven, hoeveel kracht gaat ervan uit, hoeveel ruimte laat het voor mensen en gemeenschappen, wat is de muziek waarin het menselijk leven is getoonzet, welke lokroep wordt gehoord, hoe indringend klinkt het sos, hoe bevredigend is het voor het hart? Kortom, welk recht doet het aan het mysterieuze bestaan van de mens?

IDEOLOGIEËN

De Bijbel vertelt een groot verhaal dat zijn eigen licht verspreidt. Zoals gezegd, er zijn ook andere verhalen. Verhalen van andere religies. Verhalen van oude en nieuwe literatuur. Die zullen op hun eigen merites moeten worden beoordeeld. Een belangrijke vraag bij deze verhalen is in welk licht mens en wereld erin verschijnen. Hoe leefbaar zijn de verhalen? Welke lagen in het menszijn raken ze? Hoe verlossend zijn ze?

Behalve religies zijn er ook uitgesproken ideologieën. Veel van die ideologieën pretenderen verlossend te zijn, maar ze zijn het niet, integendeel. Ik denk daarbij aan het communisme, het nationaalsocialisme, het fascisme en het kapitalisme. Ook zij vertellen een groot verhaal, zij het dat ze zelden de eigenlijke vorm hebben van een epos. Ik ben ervan overtuigd dat het verhalen zijn die de werkelijkheid in een mal persen en daarom verstikkend werken. Weliswaar raken ze aan elementen van de werkelijkheid en appelleren ze aan instincten en verlangens van mensen, maar uiteindelijk werken ze vooral verduisterend en ten diepste verraden ze de mens.

Een verhaal dat evenmin verlossend is, is dat van de wetenschap. Dat hoeft ook niet. Wetenschap is strikt genomen geen groot verhaal in de zin van een epos. Het is een menselijke bezigheid die fascinerend is en ons ongedachte vergezichten heeft getoond, maar ons niet vertelt over het 'vanwaar' en het 'waartoe'. Wetenschap wordt vaak echter wel tot groot verhaal opgewaardeerd, meestal met de pretentie het verhaal te zijn waarmee de werkelijkheid geheel wordt verklaard. Alles wat daarbij niet in de matrix van de wetenschap valt, wordt buitenspel gezet en als irrelevant beschouwd.

Wereldbeschouwingen van dit type hebben de neiging om tot een redenering van 'niets anders dan' te komen. De wereld is niets anders dan de uitkomst van een 'blinde' big bang. De mens is niets anders dan een veredeld dier. De mens wordt door niets anders voortbewogen dan eigenbelang, door niets anders dan de wil om als sterkste te overleven. De mens is niets anders dan een mengsel van eros en doodsdrijf. De mens is niets anders dan het product van een sociale omgeving. De mens is niets anders dan zijn brein. Enzovoort.

Zoals gezegd, deze verhalen worden verteld met de pretentie *de* objectieve waarheid te zijn. Dat leidt maar al te vaak tot een theorie die zich heel onwetenschappelijk in duizend bochten moet wringen om alles wat aan zulke reductionistische definities van de mens lijkt te ontsnappen weer in de greep te krijgen. Het meest opvallende kenmerk van dit reductionisme is dat de mens klein wordt gemaakt. In naam van strenge wetenschap wordt alles afgekapt wat zich in de mens boven het maaiveld verheft. Juist daarom blijft er binnen dit reductionisme weinig ruimte over voor mijn kleine verhaal. Het is op voorhand onbetekenend geworden, hooguit een exemplaar van een algemeen verschijnsel, maar niet een uniek relaas waarin unieke namen voorkomen. Voor de grote levensvragen en voor het eigen unieke verhaal kunnen we daarom maar beter in de leer gaan bij de dichters, de zieners, de wijsgeren en vooral de profeten. Dan krijgt het menselijk bestaan weer een afmeting die het hart sneller laat kloppen, het verstand vleugels geeft en de wil speelruimte. Te bewijzen valt er niets. Te kiezen des te meer. Aan elk mens de keuze.